

<https://minre.gov.ua/news/upovnovazhena-z-prav-dytyny-ombudsmen-ta-genprokuror-obyednuyutsya-dlya-zahystu-ukrayinskyh>

6. Yuvenalni prokurory: 183 dytyny zahynuly v Ukrayini cherez zbroynu ahresiyu RF. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/yuvenalni-prokurori-183-ditini-zaginuli-v-ukrayini-cerez-zbroinu-agresiyu-rf>

7. Upovnovazhenyy: krayina-okupant RF vykradaye ukrayinskykh ditey. URL: https://www.ombudsman.gov.ua/news_details/upovnovazhenij-krayina-okupant-rf-vikradaye-ukrayinskih-ditej

УДК 342.97

Justyna Krzywkowska

doktor habilitowany

Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu

Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Polska

UZEWNĘTRZNIANIE PRZEKONAŃ RELIGIJNYCH W CZASIE WOJNY

Prawo do wolności religijnej, przysługujące każdemu człowiekowi, wywodzi się z uznanej przyrodzonej godności i ma ono charakter niezbywalny [5]. Gwarancje wolności religijnej znajdują się nie tylko w prawie statutowym danej wspólnoty religijnej (kościół lub inne związku wyznaniowego), lecz również w międzynarodowym, europejskim oraz krajowych systemach prawnych. Każde państwo ma własne normy prawa wyznaniowego, czyli regulacje prawne w odniesieniu do ogólnie rzecz ujmując zjawiska religijności. Kluczowe znaczenie w zakresie rozumienia wolności religijnej ma Deklaracja Soboru Watykańskiego II o wolności religijnej „*Dignitatis humanae*”, w której czytamy: „Strzeżenie i wspieranie nienaruszalnych praw człowieka jest istotnym obowiązkiem każdej władzy państwowej. Powinna więc władza państwowa przez sprawiedliwe prawa i inne odpowiednie środki otoczyć skutecznie opieką wolność religijną wszystkich obywateli i stwarzać dobre warunki do rozwoju życia religijnego, aby obywatele naprawdę mogli korzystać z praw religijnych i wypełniać wyznaczone przez religię obowiązki (...)”.

Wolność myśli, sumienia i religii obejmuje zarówno wolność wyznawania lub przyjmowania religii według własnego wyboru, jak również wolność zmiany religii lub wyznania. W doktrynie prawa wyznaniowego podkreśla się, że wolność myśli, sumienia i religii w zakresie *forum internum* stanowi prawo absolutne i nie może być ograniczane [1, s. 61]. Wolność religii obejmuje także prawo do uzewnętrzniania

(manifestowania) swojej religii w sposób indywidualny bądź wspólnie z innymi ludźmi, publicznie lub prywatnie poprzez uprawianie kultu, nauczanie, modlitwę, uczestniczenie w obrzędach, wyrażanie opinii o charakterze religijnym oraz szerzenie religii [4, s. 304]. Powyższy katalog nie pozostawia żadnych wątpliwości co do tego, że wolność religii nie posiada jedynie charakteru prywatnego. Istotą wolności religijnej jest jej *forum externum*.

Wolność religijna dotyczy każdego człowieka. Rolą państwa powinno być stworzenie właściwych gwarancji dla praktykowania wolności religijnej [6]. Zgodnie ze standardami międzynarodowymi sfera *internum* nie może być przedmiotem ograniczeń żadnego rodzaju

W Polsce ingerowanie przez państwo w wolność uzewnętrzniania religii jest uregulowane w art. 53 ust. 5 oraz art. 31 ust. 3 Konstytucji. Ograniczenie takie jest możliwe wyłącznie w drodze ustawowej i musi być konieczne dla ochrony bezpieczeństwa państwa i porządku publicznego, zdrowia, moralności lub wolności i praw innych osób. Musi być też uznane za niezbędne w społeczeństwie demokratycznym. Z podobnie sformułowaną możliwością ograniczenia wolności uzewnętrzniania religii lub przekonań mamy do czynienia na gruncie art. 9 ust. 2 EKPCz: „Wolność uzewnętrzniania religii lub przekonań może podlegać jedynie takim ograniczeniom, które są przewidziane prawem i są konieczne w społeczeństwie demokratycznym z uwagi na interesy bezpieczeństwa publicznego, ochronę porządku publicznego, zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności innych osób”. Zwrot "przewidziane przez prawo" odsyła do krajowych systemów prawnych poszczególnych Państw-Stron Konwencji, gdzie zostały określone podstawy ewentualnych ograniczeń praw i wolności [7, s. 91].

Stosowanie zobowiązań wynikających z art. 9 EKPCz może zostać przez Państwo-Stronę uchylone w stanie niebezpieczeństwa publicznego (np. wojny). Możliwość taką dopuszcza art. 15 EKPCz: „W przypadku wojny lub innego niebezpieczeństwa publicznego zagrażającego życiu narodu, każda z Wysokich Układających się Stron może podjąć środki uchylające stosowanie zobowiązań wynikających z niniejszej konwencji w zakresie ściśle odpowiadającym wymogom sytuacji, pod warunkiem że środki te nie są sprzeczne z innymi zobowiązaniami wynikającymi z prawa międzynarodowego”.

Sposób relacji między państwem a organizacjami religijnymi i światopoglądowymi jest przedmiotem regulacji prawa unijnego. Art. 17 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej stanowi, że: „1. Unia szanuje status przyznany na mocy prawa krajowego kościołom i stowarzyszeniom lub wspólnotom religijnym w Państwach Członkowskich i nie narusza tego statusu. 2. Unia szanuje również status organizacji światopoglądowych i niewyznaniowych przyznany im na mocy prawa krajowego. 3. Uznając tożsamość i szczególny wkład tych kościołów i organizacji, Unia prowadzi z nimi otwarty, przejrzysty i regularny dialog”. Ważną rolę, co

wynika z orzecznictwa ETPCz, odgrywa także koncepcja *margin of appreciation* (margines swobody). Zasada ta pozwala państwu wprowadzać regulacje prawne, które mogą różnić się w poszczególnych państwach [2].

Europejska Konwencja Praw Człowieka w art. 9 ust. 2 określa następujące warunki ograniczania wolności religijnej. Po pierwsze, ograniczenia muszą być nałożone ustawą i ich celem jest ochrona jednej z wartości wymienionej w ust. 2 art. 9 Konwencji, którymi są: interes bezpieczeństwa publicznego, ochrona porządku publicznego, zdrowia i moralności lub ochrona praw i wolności innych osób. Wśród wartości uzasadniających limitację prawa do uzewnętrzniania przekonań religijnych nie wymienia się bezpieczeństwa narodowego (*national security*; podobnie jak w art. 18 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych; rozwinięciem postanowień MPPOiP jest Deklaracja ONZ o eliminacji wszelkich form nietolerancji i dyskryminacji opartych na religii lub przekonaniu z 25 listopada 1981 r.). Ponadto zachowana musi być zasada proporcjonalności pomiędzy wprowadzonymi ograniczeniami a osiągnięciem celu.

Do szczegółowych gwarancji międzynarodowych dotyczących ochrony wolności religijnej w czasie wojny należy zaliczyć [3]:

- Konwencję Haską z 18 października 1907 r. Regulamin Praw i Zwyczajów Wojny Lądowej („Jeńcy wojenni korzystać będą z zupełnej wolności w wykonywaniu swej religii, włączając w to uczestnictwo w posługach jakiegokolwiek kościoła, do którego mogliby oni należeć, pod jedynym warunkiem przestrzegania środków porządkowych i policyjnych zarządzonych przez władze wojskowe” – art. 18);

- Konwencję Genewską dotyczącą Traktowania Jeńców Wojennych z 27 lipca 1929 r. („Jeńcom wojennym zapewni się zupełną wolność wykonywania ich obowiązków religijnych, włączając w to uczestnictwo w posługach ich wiary, pod jedynym warunkiem, iż będą przestrzegać rutynowych i policyjnych reguł przewidzianych przez władze wojskowe. Osoby duchowne, które są jeńcami wojennymi, niezależnie od ich wyznania, będą mogły swobodnie sprawować posługi kapłańskie w stosunku do swoich współwyznawców” – art. 16; „Jeńcy wojenni korzystać będą z pełnej swobody wykonywania swych obowiązków religijnych, włączając w to uczestnictwo w nabożeństwach swojego wyznania, pod warunkiem przestrzegania rutynowych przepisów dyscyplinarnych zarządzonych przez władze wojskowe. Zapewnione zostaną adekwatne pomieszczenia dla odbywania nabożeństw – art. 34; „Kapelanom, którzy znaleźli się we władzy Mocarstwa nieprzyjacielskiego i którzy pozostaną lub zostaną zatrzymani w celu niesienia pomocy jeńcom wojennym, wolno będzie swobodnie wykonywać ich funkcje religijne wśród współwyznawców, zgodnie z ich potrzebami religijnymi” – art. 35; „We wszystkich przypadkach jeńcy wojenni skazani na karę pozbawienia wolności (...) będą korzystać (...) z pomocy duchowej, której zapragną” – art. 108);

- IV Konwencję Genewską z 12 sierpnia 1949 r. o ochronie osób cywilnych podczas wojny („Każda Wysoka Umawiająca się Strona zezwoli na swobodny przewóz (...) przedmiotów potrzebnych do wykonywania praktyk religijnych, a przeznaczonych wyłącznie dla ludności cywilnej innej Umawiającej się Strony, nawet jeżeli jest to strona nieprzyjacielska” – art. 23; „Osoby podlegające ochronie mają we wszelkich okolicznościach prawo do poszanowania ich (...) przekonań i praktyk religijnych, zwyczajów i obyczajów” – art. 27; „Osoba podlegająca ochronie nie może być w żadnym razie przekazana do kraju, w którym może obawiać się prześladowań z powodu swych przekonań (...) religijnych” – art. 45; „Internowani będą mieli pełną swobodę wykonywania praktyk religijnych, włącznie z udziałem w nabożeństwach swego wyznania, pod warunkiem zastosowania się do przepisów porządkowych wydanych przez władze zatrzymujące” – art. 93);

- I Protokół Dodatkowy do Konwencji Genewskich dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych z 10 czerwca 1977 r. („zabronione jest: a. dokonywanie jakichkolwiek aktów wrogich skierowanych przeciwko (...) miejscom kultu religijnego, które stanowią dziedzictwo kulturalne lub duchowe narodów; b. używanie takich dóbr dla wsparcia wysiłku wojskowego; c. czynienie z takich dóbr przedmiotu represaliów” – art. 53; „Mocarstwo okupacyjne powinno zapewnić również w jak najwyższym stopniu, stosownie do swoich możliwości i bez jakiegokolwiek rozróżnienia na niekorzyść, dostawę (...) przedmiotów niezbędnych dla kultu religijnego” – art. 69);

- II Protokół dodatkowy do Konwencji Genewskich dot. ochrony ofiar niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych z 10 czerwca 1977 r. „(...) należy przestrzegać przynajmniej następujących postanowień w stosunku do osób pozbawionych wolności z powodów związanych z konfliktem zbrojnym – zarówno internowanych, jak i uwięzionych: (...), d) należy im zezwolić na praktyki religijne i na żądanie – jeśli jest to uzasadnione – na otrzymywanie opieki duchowej od osób wykonujących funkcje religijne, takich jak kapelani” – art. 5; „Personel (...) duchowny powinien być szanowany i chroniony. Należy zapewnić mu wszelką możliwą pomoc dla wykonywania jego zadań; nie powinien on być zmuszany do wykonywania zadań nie dających się pogodzić z jego humanitarnym posłannictwem” – art. 9; „Pod kontrolą właściwej uprawnionej władzy personel (...) duchowny (...) powinien używać znaku rozpoznawczego czerwonego krzyża, czerwonego półksiężyca lub czerwonego lwa i słońca na białym tle” – art. 12).

BIBLIOGRAFIA:

1. BUREK WOJCIECH, *Prawa niederogowalne a zagadnienie hierarchii praw człowieka. Perspektywa prawnomiędzynarodowa*, „Przegląd Sejmowy” 2015, nr 4.

2. JAKUSZEWICZ ADAM, *Doktryna marginesu swobody jako mechanizm relatywizacji prawa do wolności religii Kilka refleksji na kanwie orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*, „Studia Prawnoustrojowe” 2021, nr 54.

3. JASUDOWICZ TADEUSZ, *Ochrona myśli, sumienia i religii – podstawy prawne*, Toruń 2020.

4. KUBALA MACIEJ, *Mechanizm limitacji prawa do wolności uzewnętrzniania przekonań religijnych w międzynarodowym systemie ochrony praw człowieka ze szczególnym uwzględnieniem kontekstu europejskiego*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2021, t. 24.

5. KĘPA ZUZANNA, *Prawa obywatelskie i polityczne a prawa gospodarcze, społeczne i kulturalne. Porównanie systemów ochrony*, Warszawa 2017.

6. SUCHOCKA HANNA, *Wokół prawa do wolności religijnej we współczesnej Europie*, [w:] *O prawach człowieka. Księga jubileuszowa Profesora Romana Wieruszewskiego*, red. G. Baranowska, A. Gliszczyńska-Grabias, A. Hernandez-Pończyńska, K. Sękowska-Kozłowska, Warszawa 2017.

7. WIŚNIEWSKI ADAM, *Wymóg zgodności z prawem ograniczeń praw i wolności w świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*, „Radca Prawny” 2003, nr 3.

УДК 323.212(477)

Luo Zhengroung

Postgraduate student specialty «Law»

West Ukrainian National University

PECULIARITIES OF TEMPORARY PROTECTION OF STATELESS STATES IN UKRAINE DURING THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Due to amendments to the Law of Ukraine “On Citizenship of Ukraine” adopted in 1997, about 25,000 previously deported stateless persons acquired Ukrainian citizenship between 1997 and 2001. In addition, with the support of UNHCR and the OSCE High Commissioner on National Minorities, Uzbekistan and Ukraine have reached an agreement that will allow 90,000 former deportees and their descendants to acquire Ukrainian citizenship.

In 2001, after intensive advocacy by UNHCR and the Council of Europe, the new Law on Citizenship of Ukraine introduced a simplified procedure for acquiring citizenship, as a result of which applicants no longer had to renounce their previous citizenship (become stateless in the process) before applying. for the acquisition of